

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0076

LOG Titel: Caput Quadragesimum Quintum. Halicacabus baccifer. Auty. - Vyf en Veertigste Hoofdstuk. De besdragende Kriek over Zee

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Halicacabus baccifer. Anty.

Hic *Halicacabus* sese quoque extendit duriusculis & irregularibus flagellis, non vere rotundis, sed planiusculis, uno alterove dorso distinctis, & in amplos articulos divisus, ad quemvis nodum seu articulum hæc tria tanquam in triangulo locantur, in uno nempe angulo simplex folium, illi Bliti simile; sed majus & flaccidius, quatuor & quinque pollices longum, tres latum, foliique petiolus angustas gerit alas, seu tenuiter alatus est, uti & in Blito observatur. In secundo angulo lateralis locatur ramulus, cui folia tam solitaria, quam fasciculata adstant, minora prioribus. Ex tertio angulo tenuis excrefcit petiolus in quatuor vel quinque alios minores distinctus, qui omnes deorsum pendent, quorum quisque sustinet flosculum pentapetalum & læte purpureum, qui antheras continet flavas.

Hos insequuntur baccæ rotundæ Pisi formes, sed superne planiusculæ, pentapetalo infidentes pericarpio, glabræ, & splendentes, semper virentes, ac tandem molliusculæ, intus repletæ semine pusillo & plano in aquosa medulla contento, saporis gratæ aciduli, instar Baccarum *Halicacabi*.

Foliorum sapor est oleraceus, gratior illo Bliti. Baccæ in omnibus fere conspiciuntur nodis dependentes paulo supra radicem, ubi radix sese mox dividit in plures ramos ample extensos.

Nomen. Latine *Halicacabus baccifer*; Malaice & Baleice *Anty*; Javanice *Ranti*.

Locus. In Amboina raro occurrit, ac potissimum circa ædes Baleiensium.

Ufus. Amboinenses non magnam hujus plantæ habent notitiam. Baleyenses ea multum utuntur ad olus, ac eam præferunt Blito, folia nempe ejus alii admittunt Sajor.

In *Hort. Malab. part. 8. fig. 28.* similis describitur planta nomine, *Uliria*; Portugallice *Fruitabalsa China*; Belgice *Timpen*. Cum hoc quoque convenit quodammodo *Tsjeria nari nam pulli* in ejusdem *Hort. Malab. part. 9. fig. 86.* *Nelen tsjinda* vero ejusdem *Horti part. 10. fig. 73.* cum nostro *Anty* melius quadrat, uti & a Commentatore vocatur *Solanum bacciferum*.

OBSERVATIO.

Hæc planta *Solani* species est, vulgari maxime adfinis, unde & convenit cum eo, quod *Solanum* caule inermi annuo, foliis ovatis angulatis in *H. Cliff. pag. 60.* vocatur, ubi vide reliqua, estque *Solanum Indicum* vulgari simile, floribus albis parvis, *Plukn. Almag. pag. 349.*

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Palmifilix. Pacu utan besaar.

Jam pagos & campos perambulavimus, & sensim devenire incipimus in Amboinensi silva, & montes ascendere, ubi primo nobis occurrit magna Filicum cohors, in tot distincta species, ut confidam, quamvis infulam peculiarem posse ostendere formam. Non itaque animus est omnes peculiariter describere, sed tantummodò eas, quæ ad meam pervenere notitiam, ad quas puto omnes reliquas referri posse. Sexdecim itaque didici noscere species, quarum quasdam in uno comprehendam capite, breviter eas descripturus, quum plurimæ pauci sunt ufus. Hæ sexdecim species sequenti denominantur modo.

1. *Palmifilix* hoc in Capite descripta. 2. *Osmunda*, seu *Filix aquatica*. 3. *Filix esculenta*. 4. *Filix agrestis*. 5. *Lonchitis recta*. 6. *Lonchitis volubilis*. 7. *Dryopteris arborea*. 8. *Dryopteris silvestris*. 9. *Dryopteris campestris*. 10. *Adiantum volubile triplex*. 11. *Capillus*

VYF EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

De besdragende Kriek over Zee.

Deze *Halicacabus* breid zig ook uit met bardagtige en ongeschikte steelen, mede niet regt rond, maar platagtig, met een of twee ruggen, en in wyde leden verdeelt, aan ieder lid of knie staan scbier in een drieboek deze drie dingen, in de eene hoek een enkel blad, dat van *Blitum* gelyk, dog grooter, en slapper, vier en vyf duimen lang, drie breed, en den steel van 't blad heeft smalle vlerken, gelyk men mede aan het *Blitum* ziet. Aan de tweede hoek staat een zydetakje, daar de bladeren zoo wel enkeld als verscheiden by malkander staan, kleinder dan de voorige. Uit den derden boek komt een dun steeltje, in vier of vyf andere verdeelt, alle nederwaarts hangende, ieder dragende een klein vyfbladig en ligt-peers bloempje, daar in men geele noppen ziet.

Hier op volgen ronde besien als erweten, dog boven wat plat, op een vyfboekig bordje staande, glad en blinkende, altyd groen blyvende, ten laatsien wat week werdende. Binnen gevult met zeer klein en platagtig zaad, in een waterig merg, aangenaam rins van smaak, regt als de Kerffen van *Halicacabus*.

De smaak der bladeren is moeskruidagtig, wel zoo goed als die van *Blitum*. De besien ziet men scbier aan alle knien hangen, dicht boven de wortel, daar zig de plante straks in takken verdeelt, die wyd uitgebreid staan.

Naam. In 't Latyn *Halicacabus baccifer*; in 't Malaiceits en Baleits *Anty*; op Java *Ranti*.

Plaats. Het is in Amboina weinig te vinden, en meest omtrent de woningen der Balyers.

Gebruik. De Amboinenses hebben 'er weinig kennisse van. De Balyers gebruiken 't veel tot moeskruid, en liever als *Blitum*, te weten de bladeren onder andere Sajor gemengt.

In *Hort. Malab. part. 8. fig. 28.* wert een diergelyk gewas beschreeven, onder den naam van *Uliria*; in 't Portugees *Fruita balsa China*; in 't Duits *Timpen*; hier mede heeft ook eenige overeenkomst *Tsjeria nari nam pulli* in ejusd. *Hort. Malab. part. 9. fig. 86.* beschreeven, dog *Nelen tsjinda* in ejusd. *Hort. part. 10. fig. 73.* beschreeven, komt met ons *Anty* beter overeen, gelyk het ook van den Commentator *Solanum bacciferum* genoemd wert.

AANMERKING.

Deze plant is een soort van *Solanum*, aan de gemeene zeer gelyk, waarom ze ook met die overeenkomt, die de *Solanum* met eenjarige gladde steel, en langwerpige hoekige bladeren genaamt wert in de *H. Cliff. pag. 60.* alwaar het overige ziet, en is de Indische *Solanum* aan de gemeene gelyk, met witte kleine bloemen, van *Plukn. Almag. pag. 349.*

SES EN VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Palmbooms-Vaare.

WY zyn nu de Negoryen en het naaste veld gepasseert, en beginnen nu eerst regt in 't Amboins bosch te komen, en de bergen te beklimmen. Daar komt ons ten eerste voor een geheele troep van Vaaren, in zoo veelderlei geslagten verdeelt, dat ik vertrouw, dat ieder Eiland een byzondere gedaante kan vertonen. Het is dierhalven myn voornemen niet, dezelve alle te beschryven, maar alleenlyk zoodanige als tot myne kennisse zyn gekomen, waar onder ik betrouw alle de andere gemakkellyk konnen getrokken werden. Ik heb 'er sestiën soorten leeren kennen, van derwelke ik zommige in een hoofdstuk zal begrypen, kort daar over lopende, om dat de meeste van klein gebruik zyn. De sestiën soorten zyn benaamt als volgt:

1. *Palmifilix*, of *Vareboom* in dit Hoofdstuk beschreeven. 2. *Osmunda* ofte *filix aquatica*. 3. *Filix esculenta*. 4. *Filix agrestis*. 5. *Lonchitis recta*. 6. *Lonchitis volubilis*. 7. *Dryopteris arborea*. 8. *Dryopteris sylvestris*. 9. *Dryopteris campestris*. 10. *Adiantum volubile*